

Inge Kleivan og sprogsituationen i Grønland

Af Christian Berthelsen

Inge Kleivan er en yderst flittig skribent, hvilket kan bekræftes bl.a. ved at gennemgå Groenlandica og grønlandske tidsskrift-indekser. Også i danske og udenlandske tidsskrifter har Inge Kleivan bragt artikler med emner fra Grønland.

Hun har glædet tidsskriftet »Grønland«s læsere med godt og vel 30 artikler, i alt ca. 640 sider med gennemsnits-sidetallet på 20 pr. artikel. Det er en ganske imponerende præstation. Det ville blive en anseelig bog, hvis man lavede en samlet udgave af artiklerne med titlen: »Spredte bidrag til Grønlands kulturhistorie«. Artiklerne omfatter personskildringer, historiske og litterære emner, grønlandsk kunst, sprogsituationen i Grønland m.m. Bag artiklerne ligger et grundigt studium af en mangfoldighed af kildematerialer, som Inge Kleivan er særdeles velbevandret i, og i nogle tilfælde også »markstudier« i Grønland. Listen over kildematerialer i tilknytning til Inge Kleivans artikler er i sig selv en nyttig læsning for alle, der ønsker at sætte sig ind i Grønlands kulturhistorie. Kendetegnet på Inge Kleivans artikler er saglighed, grundighed, omhyggelighed og en sikker sans for detaljernes betydning for helheden; hertil kommer, at

intensiteten i hendes måde at beskrive tingene på, klart demonstrerer et stort engagement i det emne, hun beskæftiger sig med.

Sprogsituationen i Grønland i de hektiske udviklingsår har Inge Kleivan fulgt med stor opmærksomhed. I tidsskriftet »Grønland« har hun skrevet fire artikler, i alt 87 sider, som direkte handler om sprogsituationen i Grønland. På grundlag af to af disse skal jeg herunder forsøge at fremdrage nogle af de synspunkter, som hun fremfører i artiklerne, og som hun står inde for. Men opgaven viste sig, da jeg først kom i gang, at være sværere end oprindelig antaget; for under tilblivelsen af artiklen har jeg ind i mellem haft den ubehagelige fornemmelse, at jeg, i mit forsøg på at lave et kort referat, måske har øvet vold imod Inge Kleivans fine og koncise formuleringer.

I forbindelse med forelæggelsen af forslaget til en ny skolelov for Grønlands Landråd i 1964/65 var der en livlig debat i bladene, og det var mig, der kommenterede disse indlæg, som den ansvarlige for skolevæsenet i Grønland. Inge Kleivans indlæg i debatten, der blev trykt i tidsskriftet »Grønland«, havde titlen »Sprogproblemet i folke-

skolen i Grønland», og var efter min opfattelse den mest velskrevne og den mest velargumenterede af alle indlæggene. Jeg skal ikke beskæftige mig med mine kommentarer, som findes i samme årgang af tidsskriftet på side 346, men blot nævne, at jeg i indledningen til mit svar bl.a. skriver følgende: »Jeg vil gerne indledningsvis anføre, at jeg finder Inge Kleivans fremstilling af problemerne tiltalende og saglig, og jeg har svært ved at stille mig som modpart...« og videre: »Det gælder i denne sprogdiskussion om at se realistisk på tingene og ikke at være bange for at indrømme fejltagelser, når det drejer sig om et så vigtigt problem...«

Inge Kleivan diskuterer sprogproblemet først og fremmest ud fra det grønlandske minoritetssamfunds situation og ud fra pædagogiske synspunkter. Indledningsvis stiller hun det spørgsmål, om der er overensstemmelse mellem skolens sprogpolitik og den sprogpolitik, samfundet i øvrigt går ind for. Fra den betænkning, som Grønlandsudvalget af 1960 afgav i 1964, citerer hun: »Grønlands stilling som ligeberettiget del af det danske rige må – med fuld respekt for de grønlandske problemers egenart – styrkes.« Hun fastslår, at den grønlandske befolkning har sit eget sprog, at det grønlandske sprog i dagens Grønland er det vigtigste samlingsmærke, og at sproget også er en del af og udtryk for en kultur.

Den pædagogiske side af sagen kommer hun ind på i forbindelse med omtalen af den bestemmelse i skolelovsforslaget, ifølge hvilken undervisningen i grønlandsk skal kunne udskydes til be-

gyndelsen af 3. skoleår, såfremt et flertal af forældrene til de skolepligtige børn i 1. og 2. klasse er indforstået hermed. Inge Kleivan skriver i denne forbindelse, at tosprogethed, som den grønlandske befolkning synes at gå ind for, forekommer mange steder i forskellige udgaver. UNESCOs undersøgelser vedr. modersmålets og det fremmede sprogs stilling i skolen, som ganske vist endnu ikke er afsluttede i detaljer, munder i hovedsagen ud i, at undervisningssproget i skolegangens begyndelse bør være modersmålet. Hun finder det beklageligt, at der i skolevæsenet i Grønland ikke har været igangsat forsøg, opbygget efter de retningslinier, som gennem UNESCO anbefales af eksperter. Til overvejelse foreslår hun to andre alternativer til sprogenes placering i skolestarten. – Også skoledirektørens kommentarer til, at loven ikke indeholder nogen udtrykkelig bestemmelse om undervisningssproget og henvisning til Færøerne vedrørende dette, giver anledning til bemærkninger.

I forbindelse med placeringen af det grønlandske sprog i skolen gør Inge Kleivan opmærksom på, at der i Grønland findes en dansk skole, som i første række er beregnet for børn af udsendte danske, men hvor der også går en del børn, hvis forældre begge er grønlændere eller hvor den ene er grønlænder og den anden er dansker. Inge Kleivan anbefaler, at grønlandsk bliver gjort til et obligatorisk fag i disse klasser for at sikre, at de grønlandske børn, der går der, får lært grønlandsk ordentligt. – De pædagogiske problemer forstærkes i disse år ved, at der er stor mangel på

kvalificerede grønlandske undervisere, hvorfor et stort antal danske lærere må anvendes. Her advarer Inge Kleivan imod den misforståelse, at enhver dansk lærer er kvalificeret til at undervise grønlandske børn i dansk. En speciel pædagogisk indsigt og grundig kendskab til grønlandsk er vigtige forudsætninger for at opnå gode resultater.

Inge Kleivan gør opmærksom på, at den første omfattende reaktion imod tendenserne i den sprogpolitik, der lægges op til fra skolens side, er kommet fra Grønlands første politiske parti, Inuit-partiet, i hvis program indgår styrkelse af det grønlandske sprogs stilling. Det ville være uheldigt, hvis der i Grønland efter en længere årrække skulle komme en kraftig reaktion, og man skulle risikere at komme i den paradoksale situation, at store dele af befolkningen måtte sætte sig på skolebænken for at lære det gamle modersmål. Udslag af den art kendes fra andre steder i verden i forbindelse med nationalbevidstgørelse. Men Inge Kleivan fastslår her, at der i Grønland ikke er det ringeste grundlag for at rejse anklage om undertrykkelse af modersmålet til fordel for dansk, og at der derfor ikke kendes den bitterhed, som endnu er levende i Norge, Island og på Færøerne, hvor Danmark gennem tiderne har ført en ganske anden sprogpolitik.

Inge Kleivan stiller det spørgsmål, om man ikke fra dansk side slipper lidt for let og ansvarsløst fra at løse sprogproblemet i Grønland. Hun finder, at det ville være mere redeligt, om man fra officiel dansk side stillede problemerne og de forskellige mulige løsninger mere

klart op. Her kan man nemlig handle mere frit, da man er i en vis afstand fra stoffet i modsætning til den grønlandske befolkning, »som hver dag føler, hvor desperat nødvendig det er at beherske dansk fuldt ud«.

Det er ikke sikkert, at befolkningen på de mindre steder vedblivende kan være en vigtig faktor for bevarelsen af det grønlandske sprog. Befolkningskoncentrationen fortsætter, og der er planer om en centraliseret undervisning af børn fra mindre steder ved udgangen af det 5. skoleår.

Inge Kleivan finder, at der mangler klare linier i sprogpolitikken. Før disse kan drages for alvor, må man sikre sig, om de virkelig er udtryk for den grønlandske befolknings ønsker. »Hvis den antagelse viser sig at holde stik, at grønlænderne er stærkt positivt motiveret til at lære dansk, samtidig med at det grønlandske sprog er værdsat, må forholdene også i skolen lægges til rette derefter,« slutter artiklen med.

Inge Kleivans koncise og korrekte måde at fremføre sine synspunkter og argumenter på, virker i sig selv stærkt. Men det ligger hende meget fjernt at fare hårdt imod nogen. Tværtimod er hun altid parat til at indflette en venlig bemærkning. Jeg er da f. eks. ganske godt tilfreds med hendes bemærkning om det heldige i, at skoledirektøren, som redegør for skolelovsforslaget over for den grønlandske befolkning, selv er grønlænder, og at han da også allerede, højst uretfærdigt, alene er blevet gjort til syndebuk fra visse hold vedrørende sprogpolitikken i den nye skolelovsforslag.

Bygdebørn, Nuussuaq i Upernavik kommune 1969. Foto: Keld Hansen.

Ja, det var dengang, man stilede efter to-sprogethed. I dag stiler man efter tresprogethed.

Inge Kleivans interesse for det grønlandske sprogs skæbne omfattede også udviklingen i børnehaverne i Grønland i de år, hvor der måtte anvendes danske børnehavepædagoger i betydeligt omfang, da der kun fandtes ganske få uddannede grønlandske pædagoger. Inge Kleivan valgte her at danne sig indtryk af forholdene ved selvsyn – ved at gøre iagttagelser af sprogbrugen blandt grønlændere og danskere og blandt børn og voksne i en børnehave. Sine indtryk beskriver hun i en stor artikel i tidsskriftet »Grønland«, årgang 1973, med titlen: »Sprogforholdene i en grønlandske børnehave«.

Iagttagelserne stammer fra 1970, hvor Inge Kleivan besøgte en halvdagsbørnehave i en mindre grønlandsk by, hvor det danske sprog ikke indtog en så dominerende plads. De mindre børn gik

i børnehave om formiddagen kl. 9-12 og de store om eftermiddagen kl. 13-16. Personalet i børnehaven var sammensat af to danske børnehavepædagoger og fem grønlandske kvinder, som dels hjalp til med børnene, og som dels tog sig af maden til børnene samt rengøring.

Forholdet mellem de danske pædagoger og de uddannede grønlandske medhjælpere var i sig selv godt nok, men kontakten mellem dem var hæmmet af sproglige vanskeligheder, og dette betød bl.a., at faglige diskussioner ikke kunne klares på tilfredsstillende måde. De grønlandske medhjælpere var i stand til at oversætte, hvad børnene sagde, men der var mærkbar usikkerhed, når det drejede sig om forældrekontakt. – Den danske leder af børnehaven, som havde været i Grønland ca. tre år, havde opgivet både at forstå og tale grønlandsk, mens den anden pædagog, som havde været i Grønland ca. halvandet år, havde besluttet sig til at klare sig uden

tolk for at opnå mest mulig direkte kontakt med børnene.

Der gik også danske børn i børnehaven. Et af formålene med at have danske børn og grønlandske børn sammen i børnehaven var jo, at grønlandske børn kunne lære noget dansk i samværet med danske børn. Dette var der delte meninger om. Det mest overvejende indtryk var, at de ikke lærte noget, da de danske børn, der kunne lidt grønlandsk, gerne henvendte sig på grønlandsk til de grønlandske børn, mens de talte dansk til de øvrige danske børn. Dette fik de grønlandske børn ikke meget ud af, da der under legene var tilbøjelighed til at dele sig i etniske grupper. Hvis de grønlandske børn havde lært lidt dansk, var det af den danske pædagog. Nogle lærere på skolen, som Inge Kleivan snakkede med, gav udtryk for, at det, at et barn havde gået i børnehaven, ikke kunne mærkes meget på danskundskaberne.

Det sproglige handicap hos danske pædagoger og det forhold, at det grønlandske personale manglede uddannelse, virkede hæmmende selv i de mest almindelige aktiviteter, f.eks., når der skulle synges eller læses en historie. Mange situationer i samværet, der egnede sig til samtaler med børnene, blev ikke udnyttet, ligesom den manglende sproglige kontakt begrænsede pædagogernes mulighed for at variere beskæftigelse af børnene samt at kunne nuancere deres bedømmelse af børnenes arbejder. I det hele taget var samværet meget sprogfattigt og miljøet langt fra sprogligt stimulerende, ej heller gunstigt for barnets hele udvikling.

Det at dansk og grønlandsk anvendtes skiftevis som kontaktsprog personalet indbyrdes samt mellem personalet og børnene, var i sig selv uheldigt og forvirrende. Her henviser Inge Kleivan til udtalelser fra børnesprogforskere, der advarer imod at blande to sprog for meget sammen, og efterlyser en mere hensigtsmæssig tiltættelæggelse af arbejdet. Man kunne f. eks. tænke sig en arbejdsform, hvor børnehavepædagoger og grønlandsksprogede medarbejdere tog foringen på skift, så man undgik at blande dansk og grønlandsk for meget sammen af hensyn til udvikling af sproget og de begrebsmæssige færdigheder. I denne forbindelse finder Inge Kleivan det særdeles vigtigt for børnenes udvikling, at barnemedhjælperne, som arbejder i børnehaverne, ikke bare fungerer som assistenter og tolke for de udsendte børnehavepædagoger, men at de selv reelt har et betydningsfuldt arbejdsområde under sig.

Det, jeg ovenfor har valgt at referere fra artiklen om sprogproblemet i børnehaverne, er ikke udtømmende, men udtrykker efter min opfattelse essensen af, hvad Inge Kleivan har fået ud af sine iagttagelser. – Heller ikke her har hun forsømt at sige et par venlige »forsonende« ord, idet hun til slut ønsker at understrege, »at al kommunikation ikke alene foregår i ord, og at der i denne børnehave fandtes noget meget værdifuldt: en varm og tillidsfuld atmosfære«.

Det kunne være interessant at vide, hvad Inge Kleivan mon ville have at sige om den samme børnehave, hvis hun gjorde de samme iagttagelser i dag – 30 år efter!